

maassa, muihin sosialistimaihin tämä maa toi sen tuliaisina. Mutta Länsi-Euroopassa vasemmistotaiteella ja vasemmistojattelulla oli ja on täysin selkeä asemansa. Onhan itse sosialismin teoriaakin eurooppalaista alkuperää. Länsimainen vasemmistojattelu ja vasemmistotaide on *Tšto delat?* -tekijöiden lähtökohtia. Felix Guattarin käännoiksiä, oitteita Jean Luc Godardilta, Vilenskin nauhoittama Toni Negrin esiintyminen Europan sosiaalifoorumista vuodelta 2003 jossain Ranskassa, lehden kaksikielisyys jne. He esittävät, että sosialismi ei olisikaan voittanut yhdessä ainokaisessa maassa, että Venäjä olisi sitenkin onnellisesti välttynyt siltä. Me ikään kuin kasvoimme itenäisesti kansalaisyhteiskunnaksi, jonka idea kuuluu kommunisti Antonio Gramscille, emmekä rakenna sitä Putinin tai Pavlovskin määräysten varassa. Kiistatta tässä on suuri houkutus: neuvostopropagandan tarvelemille vasemmistokäsitteille halutaan palauttaa niiden alkuperäinen merkitys nojaten takaisin eurooppalaiseen ajatteluun. Taiteen politisoituminen, luokka-ajattelu, porvaristo, kommunismi, vallankumous, Marx, sorretut ja solvatut... Taiteilijapari Gljuklja ja Tsapljan manifestissa esiintyvät myös sanat ”suora toiminta”, siis anarkismin idea!

Alkuperäinen, neuvostokautta edeltävä julkisen mielenosoituksen idea otettiin käyttöön jo 1990-luvulla, mutta uudet vasemmistolaiset hyödyntävät sitäkin. Toukokuussa 2003 *Tšto delat?* -lehden tekijät protestoivat Pietarin 300-vuotisjuhlaa vastaan ja lähtivät Baltian-asemalta esikauptunkiin kantaen julisteita ”Minä muutan pois Pietarista”, jakoivat syksyllä lentolehtisiä Kapinaaukiolla jne. Kaikessa tässä on enemmän eleitä kuin sisältöä, enemmän myrskymittaria kuin myrskyä. Aleksandr Skidan pi-

kemminkin vaatii kuin vakuuttaa, että postmodernismi on kuollut ja että Periaatteiden Aika on palannut, mutta kyse ei tietenkään ole neuvostodisidenttien periaatteista.

Seminaarissa jokainen esiintyjä esitti oman versionsa venäläisestä kumouksellisuudesta. Koko Kiasmassa järjestetty teatteri hei-

jasteleekin omalla tavallaan hyvin ajan henkeä, onhan koko yhteiskunta jäänyt dieetille haluten sulkea ulkopuolelleen vielä lämmittämättömän neukkukeitoksen. Parlamenttivaalit ja niiden tulos osoittavat tämän hyvin havainnollisesti.

Gennadi Obatnin

Sukupolvi, sukupuoli ja kansallinen identiteetti

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen tutkijakoulu ja Nuorisotutkimusverkosto järjestivät 15.10.2003 Tieteiden talolla seminaarin *Generation, Gender and National Identity in Russia and CIS Countries*. Kokopäiväseminariin osallistui molemmista verkostoista tutkijoita ja muita aiheesta kiinnostuneita.

Päivän avasi Aleksanteri-instituutin johtaja Markku Kivinen, joka kiinnitti huomiota siihen, että vielä kaksikymmentä vuotta sitten seminaarin aiheet – sukupolvi, sukupuoli ja kansallinen identiteetti – eivät voineet olla itsenäisiä tutkimuskohteita vaan ainoastaan taustatekijöitä silloisessa Neuvostoliitossa. Kivisen mielestä näin lyhyessäkin ajassa on jo saavutettu kriittinen massa, mitä tämäkin seminaari heijastaa.

Päivän ensimmäisen alustuksen piti Aleksander Šaškin Kazanin yliopistosta aiheesta ”Street subjectivities in construction: Victimization of girls by the members of juvenile gangs in the Volga Region of Russia”. Hänen nuorisokollisten arvomaailman rakentumista luotaileva tutkimuksensa käyttää foucault’laista lähestymistapaa jengiläisen ja hänen uhrinsa välisiä suhteita kuvatesaan. Nuorten miesten muodostamilla katujengeillä on juurensa 1950-70 lukujen neuvostoyhteiskunnan murrokseen, maaltamuuttoon sekä vankilakulttuurin vai-

kutuksen leviämiseen muihin alakulttuureihin. Tällä kertaa Šaškin keskittyi käsittelemään jengiläisten ja heitä lähellä olevien naisten välisiä suhteita. Šaškinin haastattelemat jengiläiset olivat 15-20-vuotiaita nuoria miehiä, joiden käyttäytymistä määrittelee mitä suurimmassa määrin pyrkimys maksimaaliseen maskuliinisuuteen ja feminiinisten piirteiden kieltämiseen ja pilkkaan. Lisäksi jengiläisten maailmassa on vedetty hyvin tiukka raja naisten ja miesten maailmojen välille. Šaškin käyttää sellaisia käsitteitä kuin *gender regime* ja *collective sexism*. Šaškinin haastattelemat jengiläiset pitivät naisiansa heidän hallintaansa kuuluvana omaisuutena, joka nousee kiistojen kohteeksi ainoastaan silloin, jos kyse on jengiläisten välille syntyneestä riidasta koskien jonkun jengiläisen tyttöystävää. Periaatteessa jengiläisten ei kuitenkaan tulisi riidellä naisista vaan toisia naisia on myös kohdeltu ”yhteisinä” naisina. Tällainen naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta ja joukkoraiskaus on Šaškinin mukaan yhdistetty myös jengiläisten arvojen ja normien vahvistamisrituaaliin.

Aleksanteri-instituutin tutkija Eeva Pääkkösen alustus käsiteli moldovalaiskylän asukkaiden selviytymisstrategioita Neuvostoliiton jälkeisessä Ukrainassa. Pääkkönen pohti esityksessään ylipäättänsäkin sukupolven käsit-

teen problemaattisuutta. Hän tarkasteli omassa esityksessään sitä, minkälaisia rooleja sukupolvilla on yhdessä perheessä/taloudessa ja miten perinteinen elämänmuoto on vaikuttanut sukupolvien rooleihin taloudessa.

Talous on Pääkkösen mielestä tässä tapauksessa ymmärrettävä sosioekonomiseksi ja sosio-kulttuuriseksi yksiköksi, joka koostuu eri ikäisistä, eri sukupolvea ja sukupuolta, ammattia ja asemaa edustavista ihmisistä. Moldovalaiskylä saa pääosan elinkeinostaan maataloudesta, etenkin kasvihuoneviljelystä. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen yhä suurempi osa on siirtynyt kolhoosista pois yksityisviljelyn pariin. Tämän lisäksi kylässä on muita työnantajia kuten kyläneuvosto, koulu, kauppoja, baareja, kioskeja, posti jne.

Yhdessä taloudessa elää yleensä kolme sukupolvea yhdessä; isovanhemmat, vanhemmat ja lapset, ja joskus vielä seuraavakin sukupolvi. Perheen työtöt ja vanhimmat pojat muuttavat perinteisesti muualle ja ainoastaan nuorin poika vaimoineensa jää pojan kotitaloon asumaan. Sen sijaan sukulaisten välinen auttamisvelvollisuus ei katkea muuttoon. Nuorimmat antavat vanhemmilleen tulonsa, joiden käytöstä nämä päättävät. Tällainen perinteinen talousmalli on auttanut perheitä ja vanhempia selviytymään melko hyvin 1990-luvun mullistuksista. Heikoimmassa asemassa ovat tietenkin ne, joilta puuttuu syystä tai toisesta tällainen talouteen ja sukulaisuuteen perustuva tukiverkko. Nuoremman sukupolven selviytymisstrategioina ovat olleet koulutus ja maaltamuutto mutta myös toisaalta tradition jatkaminen ja jääminen kotitaloon.

Aleksanteri-instituutin tutkija Arseniy Svnarenkon esitelmä tarkasteli valtiollista identiteettiä ja sen rakentamia käsityksiä kult-

tuurisesta ja poliittisesta toisudesta kansalaisuus-käsitteen kautta. Mikä on Venäjän kansalaiskasvatuksen muodostama kuva Venäjän kansalaisesta? Miten venäläiset nuoret näkevät itsensä kansalaisina ja yhteisön jäseninä?

Svnarenko tarkastelee Karjalan virallista nuorisopolitiikkaa sekä kansalaisjärjestöjen asemaa siinä. Tasavallan nuorisopoliittisessa ohjelmassa listataan ne arvot ja toimet, joita kohdistetaan nuoriin kansalaisiin. Huomattavaa on, että suurimman huomion ja tuen saavat järjestöt, jotka harjoittavat patrioottista kansalaiskasvatusta, urheilujärjestöt sekä vammaisnuorten auttamiseen keskittyvät järjestöt. Sen sijaan oikeusapua antavia järjestöjä on systemaattisesti diskriminoitu.

Nuoret eivät luota Svnarenkon mukaan poliittisiin instituutioihin eivätkä järjestysviranomaisiin. Sen sijaan 18-22-vuotiaiden ikäryhmä luottaa kansalaisjärjestöihin enemmän kuin tätä vanhemmat ikäryhmät.

Karjalaan on muuttanut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen paljon ihmisiä Keski-Aasiasta ja Kaukasukselta ja lisäksi alueella on jo ennestään ollut monikulttuurinen perinne. Vaikka nuoret vastaavat melko hyvin nuorisopoliittisen ohjelman patrioottisiin kaikiin, ei Svnarenkon mukaan voida väittää että nuoret olisivat toisia etnisiä ryhmiä kohtaan täysin vihamielisiä. Hänen tutkimuksensa mukaan nuorten identiteetti on vahvasti paikallinen, muttei niinkään etninen.

Aleksanteri-instituutin tutkija Suvi Salmenniemen alustus ”Generation, nationality, and gender in the narratives of social change in Russia” perustui hänen haastattelututkimukseen kansalaisjärjestöaktivistien parissa Tverin alueella. Salmenniemen mukaan sukupuoli ja sukupolvi toimivat keskeisinä kategorioina, joiden

kautta yhteiskunnallista muutosta kerrotaan ja tulkitaan. Yhteiskunnallisessa muutoksessa on olennaisesti kyse kansallisen identiteetin, venäläisyyden, uudelleenmäärittelystä. Sitä kautta on selkeästi eroteltavissa eri sukupolten ja sukupolvien välisiä eroja näiden suhteessa esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toimintaan ja niiden ja valtiiovallan välisiin suhteisiin, ja toisaalta näiden eri käsitteiden yhteen kietoutuminen yhteiskuntamuutosta kuvaavissa narratiiveissa.

Salmenniemen mukaan ihmisten kertomuksissa siitä, miten yhteiskunta ja ihmisten elämä Venäjällä on muuttunut, on eroteltavissa kaksi erilaista narratiivia: edistysnarratiivi ja katastrofinarratiivi. Katastrofinarratiivi määrittelee 1990-luvulla tapahtuneet muutokset traumaattisina ja kielteisinä, joihin liittyy menetyksen ja surun tunteita. Edistysnarratiivi kuvaa sen sijaan muutokset kauan kaivattuina ja vapautta tuovina, uusina mahdollisuuksina. Yhtä lailla näissä kertomuksissa on läsnä neuvostoajan ja -ihmisen narratiivit sekä länsimaisen demokratian ja markkinatalouden narratiivit.

Salmenniemi osoittaa, ettei ihmisten suhtautumista muutokseen pysty määrittelemään täysin sukupolvi/sukupuoli -akselille. Esimerkiksi vanhempaa sukupolvea on pidetty passiivisena, mutta toisaalta Salmenniemen haastattelemat vanhemman sukupolven edustajat ovat osoittautuneet hyvinkin aktiivisiksi toimijoiksi kansalaisyhteiskunnan alueella ja pitävät nuorempaa sukupolvea itseänsä passiivisempänä, ”kaiken nielevänä”.

Nuoret ovat myös katastrofinarratiivien kohteina – heitä pidetään suuren muutoksen uhreina ja uhkana Venäjän tulevaisuudelle. Etenkin nuoret miehet esiintyvät usein näissä jäsenyksissä, joita Salmenniemi nimittää

myös miehisyiden kriisiksi. Tämän vastakohtana voidaan nähdä aktiivisen naiseuden toimijakuvaukset, joissa naiset esitetään kaiken kokoavina, ikään kuin vastapainona miesten identiteettikriisille. Tämä vastakohta on Salmenniemen mukaan yksi tärkeimmistä akseleista, joiden avulla kansallinen identiteetti ja sosiaalinen muutos jäsentyvät. Kuitenkin miehisyiden ja naiseuden määritelmät eroavat toisistaan. Miehisyteen liitetyt käsitteet ovat paljon ristiriitaisempia kuin naiseuteen liitetyt. Miehet määritellään makrotasolla, taloudessa ja politiikassa, voimakkaina, menestyvinä ja aktiivisina, kun taas arkielämän tasolla heihin liitetään heikkoutta ja passiivisuutta. Tämä on Salmenniemen mukaan osoitus siitä, että miehinen identiteetti on tällä hetkellä voimakkaamman neuvottelun kohteena kuin naiseus.

Tutkija Maija Turunen esitteli puheenvuorossaan omaa tutkimustaan venäläisnuorten uskuntoon liittyvistä käsityksistä. Turunen pyrkii selvittämään venäläisnuorten uskonnollisuutta ja muun muassa sen erityisiä venäläisiä piirteitä. Turunen on tehnyt tutkimustaan sekä kvalitatiivisin että kvantitatiivisin menetelmin venäläisnuorten parissa. Turusen tarkoituksena on tarkastella, kuinka länsimaiset teoriat, kuten esimerkiksi Hervieu-Légerin käsitteet uskonnon muistiketu, perinne ja kollektiivinen identiteetti, voidaan soveltaa Venäjälle. Nuorten tutkiminen tätä taustaa vasten on Turusen mukaan mielekästä juuri siksi, että nykyiset venäläiset nuoret ovat ensimmäinen sukupolvi, joka ei ole saanut neuvostokasvatusta.

Turusen mukaan venäläisnuoret suhtautuvat uskuntoon myönteisenä voimavarana ja suurin osa heistä pitää itseään ortodokseina. Sen sijaan ortodokseen kirkkoon kuulumista ei si-

nänsä pidetä tärkeänä, kirkossa ei juuri käydä eikä kirkon oppeja ole aina kovin tarkasti sisäistetty. Omaan uskuntoon on myös saatettu kerätä ja yhdistellä aineksia myös muista uskomusjärjestelmistä. Nuorten uskonnollisuudelle on tyypillistä se, ettei oikeaoppista tietyn uskonnon seuraamista pidetä tärkeänä, sillä virallinen uskonnollisuus nähdään usein vain ulkoisten muotojen seuraamisena kuin uskomisena ”sydämessä”. Turusen mukaan ei voidakaan puhua siitä, että Venäjällä vallitsisi uskonnollinen tyhjiö vaan pikemminkin kokonainen uskontojen ja uskomuksien viidakko, jossa jokainen etsii ja löytää omat polkunsu omien kiinnostusten kohteiden, elämäntilanteiden ja luonteenpiirteiden perusteella.

Päivän aikana keskusteltiin myös siitä kuinka alakulttuureissa esiintyvät ilmiöt, kuten esimerkiksi Šaškinin tutkimien jenginuorten naisia alistavat väkivaltaanteot voidaan suhteuttaa laajemmin ympäröivään yhteiskuntaan. Mikä on naisvihamielisten instituutioiden, kuten esimerkik-

si armeijan tai vankiloiden, vaikutus näiden nuorten miesten arvomaailmaan? Miten erilaiset luokka-aspektit vaikuttavat jengiläisten arvoihin? Onko jengiläisillä kaikilla sama tausta? Onko jengiläiset kasvatettu naisvoimin? Olisi myöskin kiinnostavaa tietää, mitä näille nuorille miehille sitten on tapahtunut, ovatko he siirtyneet kunnialliseen yhteiskuntaan, vai esimerkiksi mafian leipiin, mitä heidän arvoilleen on tapahtunut, ovatko ne muuttuneet?

Samoin keskusteltiin siitä, onko sukupolven käsite muuttunut ja onko se myös luokkasidon nainen käsite. Entä onko Venäjällä kansalaisyhteiskuntaa, onko sitä koskaan ollut siellä ja tulee ko koskaan olemaan? Entä mitä on tutkimuksissa käsitelty venäläisyys – tuotetaanko tämänkaltaisilla tutkimuksella jälleen keran lisää toiseutta? Kaiken kaikkiaan keskustelu kävi vilkkaana. Todettiin myös, että tällainen verkostojen välinen yhteistyö syventää kaikkien tietämystä Venäjstä ja IVY-maista.

Ira Jänis-Isokangas

Palatsi puistikossa

Viime kesänä, juuri juhannuksen alla, pidettiin Tverissä 1800-luvun naiskirjailijoiden tuotantoa käsittelevä konferenssi. Se oli järjestyksessään jo kolmas konferenssi, jonka järjestämisestä vastasivat Tverin valtionyliopiston Venäjän kirjallisuuden historian laitoksen sekä Freiburgin yliopiston Slavisches Seminarin professorien Jevgenija Stroganovan ja Elisabeth Cheaurén yhteistyö mahdollisti venäläisten ja läntisten tutkijoiden ja tutkimusten kohtaamisen. Naiskirjallisuuden tutkimuksessa yhteyden merkitys korostuu, sillä itäiset ja läntiset tutkimusotteet eroavat toisis-

taan. Vähän tunnettujen kirjailijoiden tutkimuksessa tarvitaan venäläiselle tutkimukselle tyypillistä arkisto- ja elämäkertatuntemusta. Läntinen tutkimus on enemmän ja pidempään lähestynyt naiskirjailijoiden tuotantoa gender-näkökulmasta ottaen huomioon heidän erityisen ja erilaisen asemansa kirjallisessa ja historiallisessa kontekstissa. Konferenssin sisällöllinen osuus oli siten yhdistelmä itäistä ja läntistä lukutapaa, perinteistä ja feminististä kritiikkiä.

Otsikon ”Ženskoje pismo v diskursah russkoj kulturny XIX veka” alle mahtui yli 20 esitel-